

DOS NOUS MANUSCRITS DEL “VIATGE A L’INFERN D’EN PERE PORTER”

PEP VILA

La publicació de l’anònim *Viatge a l’infern d’en Pere Porter*, amb introducció, edició i notes a cura de Josep M. Pons Guri (Barcelona, Fundació Pere Coromines, 1999), és una aportació innovadora de primer ordre, que obre noves vies d’estudi per a aquesta sàtira de costums, de denúncia de la corrupció en el món jurídic, copiada i recopiada des de principis del segle XVII fins al XIX. Malauradament no duu, a la fi de l’extens estudi inicial, els criteris d’edició del relat, ni cap relació exhaustiva dels múltiples manuscrits que el transmeten i que són una prova de l’èxit i de la difusió d’aquesta narració, presentada com a real, amb els noms i cognoms dels protagonistes localitzats per Pons Guri, alguns dels quals mostraren una conducta delictiva i criminal.

Aquesta obreta, transmesa manuscrita fins arribar la Renaixença, era molt popular entre les classes mitjanes rurals, els lletraferits i els estudiants, que la llegien amb avidesa, corpresos per l’agilitat dels fets narrats, per la presència de la figura del diable, que feia davallar un pagès habitant de la vila de Tordera, Pere Porter, documentat entre 1571 i 1627, fins les profunditats d’un infern local, la porta del qual estava situada en els estanys de Sils. Cal dir que, tot i la presència de personatges reals i històrics, perfectament situats en les esferes de poder a la Catalunya siscentista mercès a la labor detectivesca de Pons Guri, literàriament parlant, hem situar aquesta narració dintre de la tradició medieval dels *exempla* i dels viatges d’ultratomba. En coneixem una còpia manuscrita de 1779, en poder d’un particular de Tossa, que va ser transcrita pel mariner Benet Bas mentre feia un viatge en vaixell “pel canal de México”.

Com que la narrativa catalana dels segles XVII i XVIII és més aviat escassa i pobra, i com que tenim poca prosa de creació, el *Viatge*, aquesta *Commedia* domèstica resolta amb perícia i ofici, també té un valor suplementari perquè és una de les poques mostres del gènere que es fa de bon llegir i en la qual conflueixen diverses tradicions narratives. Des del 1874, data de la primera edició coneguda, el llibret s'ha anat reeditant fins al dia d'avui. A Girona es va imprimir tres vegades, en edicions molt defectuoses i corrompudes: 1874, 1897, 1904. Les impressions més interessants són les barcelonines de Gaietà Vidal i Valenciano (1877) i de Ramon Miquel i Planas (1914), i les divulgatives d'Arseni Pacheco (1973 i 1982).

Per tal d'elaborar l'estudi historicojurídic, les circumstàncies d'aquesta història, el pla de l'edició, etc., Pons Guri s'ha servit de set versions del relat, les més solvents i acurades i que s'acosten més a l'original, que ha agrupat en tres grups, segons les peculiaritats que oferien els textos. En un primer estadi recull les obres, els relats de les quals presenten els fets pelats de la història, explicats en tercera persona. En un segon bloc figura una narració esdevinguda en 1621, protagonitzada per fra Francesc Canet de Rosselló, que era frare caputxí. En tercer lloc trobem l'explicació dels fets, en primera persona, segons el testimoni del mateix Pere Porter.

Encara que, com ja hem apuntat, Pons Guri manegi molts testimonis, només n'utilitza uns quants per al seu treball. La resta de relats no els té en compte perquè considera que són còpies repetitives, amb poc interès. La manca d'una bibliografia sobre la transmissió del text pot dificultar, en un futur que esperem que no sigui massa llunyà, l'edició crítica de l'obra, per a la qual es precis consultar totes les versions disponibles, col·lacionar variants i altres divergències. Com ja han posat en relleu tres ressenyes recents d'aquesta obra —la de Pep Valsalobre (*Revista de Catalunya*, núm 155, del 1999), la de Narcís Figueres i Pep Valsalobre (*Quaderns de la Selva*, 12, 2001) i la d'Eulàlia Miralles (*Arxiu de Textos Catalans Antics*, 19, 2000)—, el *Viatge*... és com un immens trencaclosques, presenta molts problemes textuais, de fonts, de llengua, de caracterització de personatges, etc. És per això que no podem desdenyar cap testimoni ni variant que visqui en la tradició per reconstruir la filiació del relat que va tardar més de dos-cents cinquanta anys a ser editat. Per quina raó? Potser perquè era un pamflet que, sota una estructura narrativa ben travada, amb un ritme ben portat, denunciava les corrupteles de la justícia? També podem pensar que potser ningú s'atreví a editar un text que sembla que havia passat per mans de la inquisició, assabentada de les al·lucina-

cions d'un pobre pagès que havia tingut comerç amb el diable i el més enllà. Altres estudiosos apunten a la poca qualitat del text perquè no fos considerat apte per a ser publicat.

En aquesta avinentesa, volia contribuir modestament a l'elaboració d'un futur catàleg de versions d'aquesta obra amb la descripció de dos nous manuscrits, fins ara desconeguts, que pertanyen a dos fons patrimonials de les comarques gironines. Aquests dues versions, amb variants i variables, les podem incloure dintre del primer grup, el dels textos que coincideixen amb l'essencial del relat, que són els més comuns. Són dos relats setcentistes que presenten alteracions de noms i cognoms, de topònims, quan ja feia més de cent anys que aquesta història circulava per Catalunya.

LES OBRES

1. [*Viatge a l'infern d'en Pere Porter*]. Còpia en paper del segle XVIII, mal conservada, amb lletra acurada, de mides 130x190 mm, a la qual manquen els primers folis. És tracta d'una versió que coneixem a través d'una fotocòpia que guarda l'Arxiu Històric de Girona i que el seu director Josep Matas ha tingut la gentilesa de fer-nos veure. Té 14 folis, escrits a dues cares, amb tinta negra. El text conservat no duu cap data identificativa. Cap a la fi del relat, llegim que Pere Porter "fou deixat per la santa inquisició, y és viu avuy, dia de Sant Bartomeu de 1633".

Aquesta obra, conjuntament amb un aplec de cançons de Nadal del segle XVIII, que formen un segon quadern, mostra potser el gust que aquesta família sentia per la lectura i la cultura del país. Actualment el manuscrit pertany als hereus del mas Albert de Valloquera (terme de Cruilles, parròquia de Sant Sadurní).

2. [*Viatge a l'infern d'en Pere Porter*] Còpia en paper del segle XVIII. Ocupa els 23 primers folis d'un quadern, de mides 280x190 mm, en el qual, a continuació, hi ha copiades unes traduccions catalanes dels salms. El text, escrit en una lletra poc curosa i molt ampla, fa la impressió de ser el quadern de pràctiques d'un estudiant. No sé si és possible que aquesta relació fos motiu de lectura a l'escola de Sant Pere d'Albanyà. A continuació figura el nom d'un altre posseïdor: Thomas Caritg, *scholasticos*. Situa l'acció de *Viatge* en 1668. La còpia és interessant des del punt de vista lingüístic per la presència d'al-

guns castellanismes i de girs populars, per les peculiariats de l'estil. Aquesta llibertat d'execució, algunes marques de l'oralitat, suggereixen que l'autor conegués aquesta història a través de la transmissió oral. El polígraf castellà Menéndez y Pelayo ja va parlar en una ocasió de la "literatura analfabètica".

Fol. 1. "Aquest llibre és de mi, Josep Sala y Farré, estudiant vuy en lo lloch de Sant Pere de Albañà, comtat de la vila de Paralada, corregiment de Gerona. Si de cas lo pert, donar l ll. de trobas y la amistat de aquell qui és. Hic liber pertinet ad me qui sum Thomas Caritg, scholastico".

L'obra pertany a l'arxiu patrimonial Coll, de Roses, secció d'actes personals de la família, sèrie 3.8, conservat actualment a l'Arxiu Municipal de Roses. Agraïm al sr. Josep Maria Barris, responsable del centre, les facilitats donades per consultar aquesta còpia.

VIATGE A L'INFERN

DEN

PERE PORTER

AM LA NOTICIA

EL MÓN INVISIBLE EN LA LITERATURA CATALANA

PER

GAIETÀ VIDAL DE VALENCIANO

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENC»

1906